

DŁUGOTERMINOWE ROZWIĄZANIA I NAJLEPSZY INTERES DZIECKA W KONTEKŚCIE PROCEDURY POWROTOWEJ

WRZESIEŃ 2019

Publikacja ta była możliwa dzięki wsparciu:

This publication has received financial support from the European Union Programme for Employment and Social Innovation "EaSI" (2014-2020). For further information please consult: <http://ec.europa.eu/social/easi>

**OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS**

SIGRID RAUSING TRUST

Informacje zawarte w tej publikacji niekoniecznie odzwierciedlają oficjalne stanowisko Komisji Europejskiej.

Wrzesień 2019

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	2
NAJWAŻNIEJSZE INFORMACJE	2
PROCEDURA POSZUKIWANIA DŁUGOTERMINOWEGO ROZWIĄZANIA ZGODNEGO Z NAJLEPSZYM INTERESEM DZIECKA: SZEŚĆ KLUCZOWYCH KROKÓW	3
PRAKTYKI NARUSZAJĄCE PRAWA DZIECKA.....	8
PRAKTYKI GODNE UWAGI	11
PODSUMOWANIE	14

WPROWADZENIE

Zgodnie z konwencją Organizacji Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka oraz zgodnie z Kartą praw podstawowych Unii Europejskiej, państwa są w pierwszej kolejności zobowiązane do rozważenia najlepszego interesu dziecka przy podejmowaniu każdej decyzji, która go dotyczy – w tym decyzji o powrocie.¹ W politykach UE obecne są już gwarancje wzmacniające ochronę dziecka (patrz ramka s.11) przez uznanie, że ustalenie najlepszego interesu dziecka w przypadku dzieci-migrantów i dzieci-uchodźców ma kluczowe znaczenie dla znalezienia dla nich trwałego rozwiązania. W praktyce jednak wciąż istnieją luki we wdrażaniu tych prawnych i politycznych zobowiązań wobec dzieci.²

W niniejszych wytycznych wyjaśniamy co jest jeszcze potrzebne w zakresie ochrony najlepszego interesu dziecka i dlaczego. Objaśniamy najważniejsze kroki zabezpieczające najlepszy interes dziecka, które należy podjąć w zakresie postępowania powrotowego. Opisujemy kluczowe zagrożenia praw dziecka pojawiające się w obecnej praktyce, czerpiąc bezpośrednio z doświadczeń dzieci, a także prezentujemy kilka praktycznych przykładów kroków, które podejmują niektóre państwa członkowskie UE w celu poprawy procedur, by lepiej chronić dzieci.

NAJWAŻNIEJSZE INFORMACJE

- Warunkiem wstępnym powrotu dziecka, bez względu na to, czy pozostaje ono bez opieki, odseperowane od opiekunów lub w rodzinie, jest określenie, co jest dla niego najlepsze i ustalenie, czy powrót leży w jego najlepszym interesie. Wymaga to wdrożenia specjalnych procedur na każdym etapie decyzyjnym, który mógłby doprowadzić do powrotu dziecka, zanim decyzja nakazująca powrót zostanie wydana.
- W wielu przypadkach procedury powrotowej z udziałem dzieci, nie bierze się pod uwagę ich indywidualnej sytuacji czy ich dobra. Tymczasem może im przysługiwać prawo do pobytu wynikające z praw człowieka lub innych podstaw prawnych.
- Odpowiedzialne podejście do procesu podejmowania decyzji przed rozstrzygnięciem o zobowiązaniu do powrotu znacznie zmniejszyłoby liczbę niewykonanych orzeczeń.
- Solidne procedury z odpowiednimi gwarancjami zapewniającymi należyty tok postępowania, także podczas dobrowolnego powrotu, wraz z odpowiednią i ukierunkowaną pomocą reintegracyjną dla dzieci, stanowią podstawę skutecznej i zrównoważonej polityki powrotu.
- Znalezienie długoterminowego rozwiązania dla dziecka jest w jego najlepszym interesie oraz tworzy odpowiednie warunki pozwalające mu na osiągnięcie pełnego potencjału.

PROCEDURA POSZUKIWANIA DŁUGOTERMINOWEGO ROZWIĄZANIA ZGODNEGO Z NAJLEPSZYM INTERESEM DZIECKA: SZEŚĆ KLUCZOWYCH KROKÓW

Do ustalenia, czy powrót do kraju pochodzenia³ dziecka leży w jego najlepszym interesie, muszą istnieć odrębne i solidne procedury, dzięki którym można ustalić, co jest dla niego najlepszym rozwiązaniem. Komitet Praw Dziecka Organizacji Narodów Zjednoczonych podkreśla, że kontrola imigracyjna nie może mieć pierwszeństwa przed prawami człowieka dziecka.

Bardziej szczegółowe „Wskazówki dotyczące poszanowania praw dziecka w politykach i praktykach powrotowych. Ze szczególnym uwzględnieniem systemu prawnego UE.”⁴ zostały opracowane przez agencje ONZ, organizacje międzyrządowe i pozarządowe zajmujące się prawami dziecka.⁵ Wytyczne te objaśniają, w jaki sposób należy wdrażać zasadę dobra dziecka poprzez ustalenie jaki jest w danej sytuacji najlepszy interes dziecka, zidentyfikowanie trwałych rozwiązań dla dziecka przed wydaniem decyzji o powrocie; możliwe rezultaty podjętych działań oraz jak wdrożyć decyzję o powrocie, gdy okaże się, że powrót leży w najlepszym interesie dziecka. Niektóre najważniejsze informacje podsumowano poniżej w sześciu kluczowych punktach.

1 Zakres i czas trwania procedur

Należy opracować i ustalić procedury, dzięki którym można określić, co stanowi najlepszy interes dziecka i jakie jest najlepsze długoterminowe rozwiązanie, bez względu na to, czy jest ono w rodzinie, bez opieki lub odseparowane od opiekunów; tak szybko, jak to możliwe po potwierdzeniu jego tożsamości w kraju. Procedura określenia najlepszego interesu dziecka powinna zostać uruchomiona za każdym razem, gdy władze:

- Zidentyfikują obecność dziecka, rodziny lub rodzica z nieletnimi dziećmi na danym terytorium bez legalnego pobytu, lub
- wydadzą ostateczną negatywną decyzję w sprawie wniosku o ochronę międzynarodową lub pobyt w danym kraju lub wycofają lub postanowią nie przedłużać obowiązującego zezwolenia na pobyt dla dziecka, rodziny lub rodzica z małoletnimi dziećmi na danym terytorium.

Decyzja o powrocie powinna być wydana tylko wtedy, gdy podczas procedury stwierdzono, że powrót leży w najlepszym interesie dziecka.

2 Kluczowe gwarancje

Podczas planowania i wdrażania procedury, konieczne jest zachowanie formalnych gwarancji, które pozwalają na właściwą ocenę najlepszego interesu dziecka. W szczególności procedura powinna być:

- Sformalizowana, z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb i wszystkich aspektów sytuacji dziecka.
- Niezależna i obiektywna, z udziałem służb stojących na straży ochrony praw dziecka – które posiadają prawo wydawania decyzji w sprawie dziecka, a które nie reprezentują interesów mogących występować w konflikcie z tymi prawami (np. organy kontroli imigracyjnej).

- Multidyscyplinarna (służby stojące na straży ochrony praw dzieci, przedstawiciele prawni, rodzice, opiekunowie czy inne osoby, jeśli to konieczne).
- W toku całej procedury poglądy dziecka powinny być należycie wysłuchiwane i uwzględniane.
- Dzieci powinny otrzymywać informację w zrozumiałym dla nich języku, dostosowaną do ich wieku wraz z doradztwem i wsparciem.
- Niezależna, bezpłatna i wysokiej jakości pomoc prawna powinna być dostępna dla dzieci w ciągu całego procesu.
- Dziecko oraz członkowie jego rodziny powinni mieć możliwość otrzymania odpowiednich dokumentów na czas procedury, które potwierdzają fakt toczącej się wobec nich procedury oraz umożliwiają im dostęp do usług.
- Trwałe rozwiązania mogą obejmować osiedlenie i (dalszą) integrację w kraju aktualnego miejsca pobytu, powrót i reintegrację w kraju pochodzenia lub wyjazd i integrację w kraju trzecim (zazwyczaj w celu połączenia z rodziną), niezależnie od istniejących systemów osiedleńczych i / lub przesiedleń.
- Procedura powinna umożliwiać dyskusję z dzieckiem, rodzicami, przedstawicielami ustawowymi i opiekunem oraz opracowanie szczegółowego planu dotyczącego długoterminowego rozwiązania.
- Decyzja powinna zawierać szczegółowe uzasadnienie, a przysługujące od niej odwołanie powinno mieć skutek zawieszający do czasu jego rozpatrzenia.

3 Informacja o sytuacji dziecka

Należy zebrać szczegółowe informacje w celu ustalenia, co leży w najlepszym interesie dziecka i jakie długoterminowe rozwiązanie najlepiej wesprze jego rozwój. Zakres informacji zależeć będzie od złożoności sprawy, ale zaleca się działania proaktywne w celu ich zebrania.

- Przykładowo informacje istotne dla procedury mogą obejmować:
- »indywidualne potrzeby dziecka, cechy osobiste, które mogą prowadzić do dyskryminacji, szczególne potrzeby czy szczególne zagrożenia dla dziecka (np. orientacja seksualna i tożsamość płciowa i ich uzewnętrznienie, niepełnosprawność, przynależność do mniejszości / grupy etnicznej), narodowość lub brak obywatelstwa czy też poglądy.

- »sytuację rodzinną (np. gdzie przebywają opiekunowie, jakość relacji pomiędzy dzieckiem a opiekunami), warunki niezbędne do odpowiedniego zaplanowania opieki.(Uwaga: należy najpierw zatroszczyć się o bezpieczeństwo dziecka, zanim podejmiemy się zadania poszukiwania rodziny.⁶)
- »stopień integracji dziecka w kraju pobytu (np. czas pobytu, więzi społeczne, znajomość języka, nauka w szkole, edukacja zawodowa itp.)
- »środowisko i warunki życia w kraju pochodzenia, w szczególności w odniesieniu do bezpieczeństwa fizycznego, materialnego, psychospołecznego i prawnego.⁷ Dostęp do edukacji i usług, w tym opieki zdrowotnej w kraju pochodzenia.

4 Dobrowolne opuszczenie kraju ze wsparciem przed wyjazdem i pomocą w reintegracji.

Jeśli powrót zostaje uznany za opcję zgodną z najlepszym interesem dziecka, powrót powinien być realizowany w ramach procedury dobrowolnego powrotu, z zapewnieniem spersonalizowanego wsparcia dla dziecka, aby zagwarantować, że powrót będzie faktycznie w najlepszym interesie dziecka. Współpraca z odpowiednimi służbami w kraju powrotu to istotny element procedury reintegracji – powinna być zagwarantowana i finansowana bez zbędnych dalszych wymogów administracyjnych.

Termin i pozostałe aspekty powrotu powinny być zaplanowane za obopólną zgodą, w sposób pozwalający rodzinom na przygotowanie się i umożliwiający dzieciom nieprzerwany dostęp do edukacji (np. organizując powrót po zakończeniu roku szkolnego). W przypadku dzieci podróżujących samotnie, istotne jest zaangażowanie opiekuna oraz formalne przekazanie opieki i obowiązków opiekuna w ramach odpowiednio zaplanowanej opieki. Jeśli możliwe jest inne trwałe rozwiązanie, będące w najlepszym interesie dziecka, powinno zostać ono wdrożone.

5 Proceduralne i operacyjne zabezpieczenia w przypadku, gdy nie nastąpi dobrowolne opuszczenie kraju.

Jeśli dobrowolne opuszczenie kraju nie nastąpi jak planowano, przed podjęciem decyzji o przymusowym wykonaniu decyzji o zobowiązaniu do powrotu i w trakcie takiej procedury, należy zagwarantować jej proceduralne i operacyjne standardy. Te same osoby, które były odpowiedzialne za wdrażanie procedury powrotowej, będącej w najlepszym interesie dziecka,

powinny jeszcze raz zrewidować sytuację i zdecydować w szczególności: dlaczego dobrowolne opuszczenie kraju nie powiodło się oraz czy zmieniła się sytuacja i okoliczności, które pierwotnie zadecydowały o wdrożeniu procedury powrotu. Osoby odpowiedzialne powinny również wziąć pod uwagę poglądy dziecka i innych uczestników postępowania na sytuację. W zależności od sytuacji dziecka można podjąć decyzję o wydłużeniu terminu dobrowolnego powrotu.

6 Podstawowe standardy i warunki reintegracji w przypadku podjęcia decyzji o przymusowym wykonaniu decyzji o zobowiązaniu do powrotu wobec dziecka

Osoby odpowiedzialne powinny podjąć decyzję o wydaleniu dziecka tylko w ostateczności, kiedy oczywistym jest, że jest to najlepsze rozwiązanie dla dziecka. W takich przypadkach osoby odpowiedzialne muszą upewnić się, że zagwarantowane zostały proceduralne i operacyjne standardy postępowania, że okoliczności, które zdecydowały o powrocie, mają faktycznie miejsce; że możliwa jest reintegracja dziecka na miejscu i dostępna będzie pomoc. Decydenci muszą być pewni, że powrót dziecka odbywa się z uwzględnieniem jego interesów.

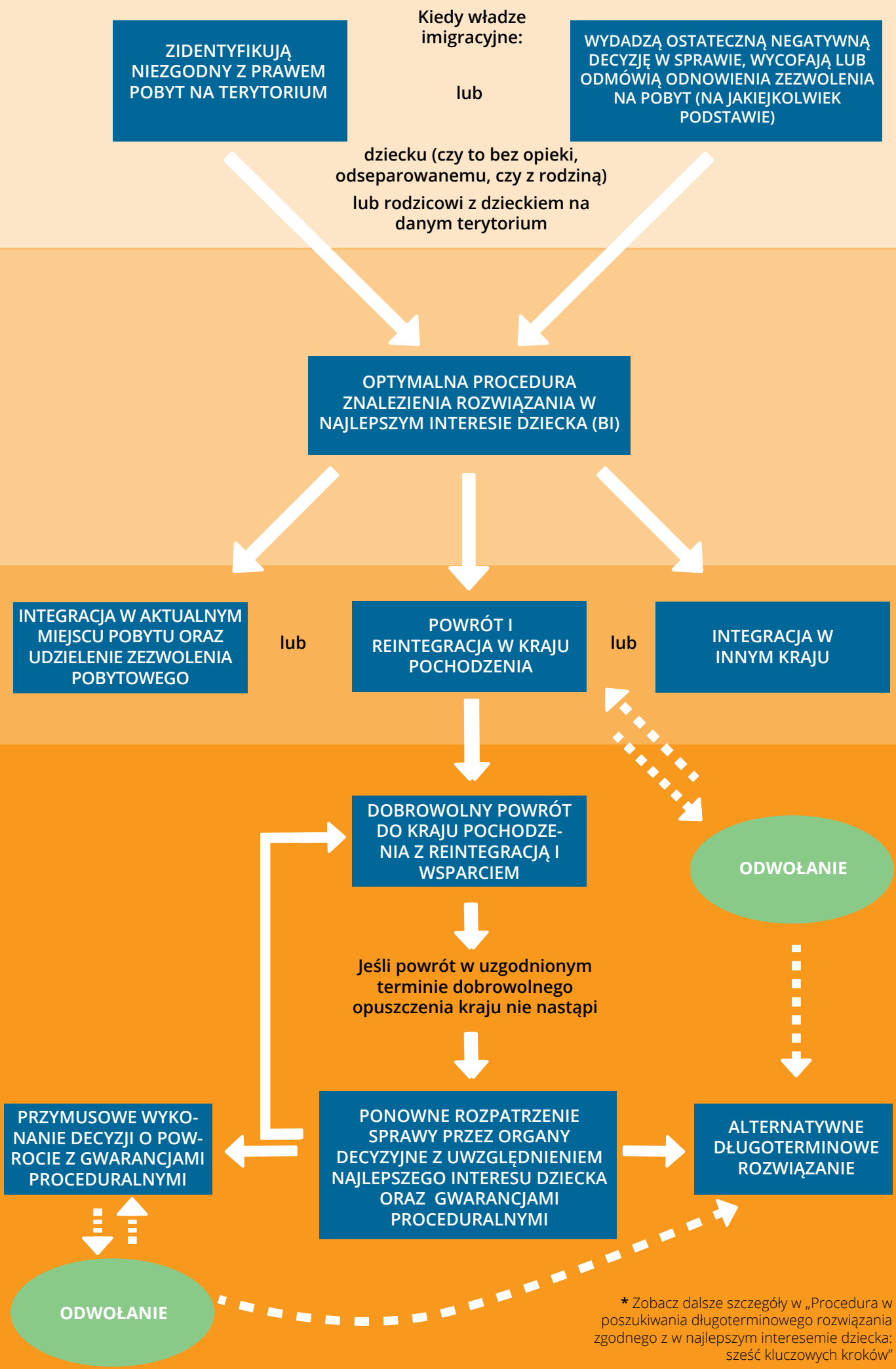
Tak jak w przypadku dobrowolnego powrotu, tak i tu zapewniony musi zostać natychmiastowy dostęp do odpowiedniego zakwaterowania, zabezpieczenie podstawowych potrzeb dziecka, dostęp do opieki zdrowotnej, w tym wsparcie psychospołeczne. Kierując się indywidualnym planem opieki nad dzieckiem, w ramach jego trwałej reintegracji, należy zapewnić mu pomoc w szybkim dostępie do edukacji, pomoc finansową i socjalną. Należy chronić dziecko przed przemocą i zapewnić realny dostęp do wymiaru sprawiedliwości. Musi być przewidziana możliwość odwołania się od decyzji o wydaleniu ze skutkiem zawieszającym.

Niektóre z podstawowych standardów operacyjnych:

- informacja i dobre przygotowanie się do deportacji – ważny jest np. czas wydalenia (bez zatrzymań w środku nocy, czas i miejsce wydalenia muszą uwzględniać dobro i bezpieczeństwo dziecka. Ważne jest, aby zapewnić dziecku nieprzerwany dostęp do edukacji itp.);
- niestosowanie detencji z powodów migracyjnych;
- nieoddzielanie dzieci od rodziców/opiekunów;
- niestosowanie siły, ograniczania wolności czy innych środków przymusu;
- obecność osób eskortujących, przeszkolonych w zakresie praw i ochrony dziecka, ubranych po cywilnemu z odpowiednimi identyfikatorami, dodatkowo obecność specjalisty/tki w zakresie ochrony praw dziecka;
- niezależne monitoringi powrotów;
- dbałość o zaspokojenie potrzeb dziecka w czasie podróży;
- Wydzielenie specjalnej przestrzeni w środku transportu dla dzieci i rodzin;
- Skuteczny mechanizm wnoszenia skarg.

Na każdym etapie procedury, dziecko i/lub rodzina powinni otrzymywać informacje w języku dla nich zrozumiałym i w sposób dla nich zrozumiały, powinien być im zapewniony również dostęp do bezpłatnej, rzetelnej pomocy prawnej. Powinni oni mieć możliwość skorzystania ze ścieżek regularyzacji, do których mogą być uprawnieni zgodnie z obowiązującymi przepisami, w tym do ubiegania się o ochronę międzynarodową, procedur orzekania o bezpieczeństwa i innych procedur określających ich status. Rodziny powinny mieć możliwość dobrowolnego powrotu, w tym w ramach programów wsparcia w powrocie i reintegracji.

KROKI PROCEDURALNE I ICH REALIZACJA, KIEDY POWRÓT JEST DŁUGOTERMINOWYM ROZWIĄZANIEM W NAJLEPSZYM INTERESIE DZIECKA

* Zobacz dalsze szczegóły w „Procedura w poszukiwaniu długoterminowego rozwiązania zgodnego z w najlepszym interesem dziecka: sześć kluczowych kroków”

Co jest istotne na początku procedury:

- ✓ Każdy, kto twierdzi, że jest dzieckiem, powinien być traktowany jako takie (chyba że i dopóki, w razie potrzeby, w toku multidyscyplinarnej i nieinwazyjnej procedury oceny wieku zostanie uznany/a za osobę dorosłą)
- ✓ Informacja przyjazna dzieciom

Zawsze powinno być możliwe, podczas przebiegu całego procesu, aby dziecko i / lub rodzina mogły złożyć wniosek o zezwolenie na pobyt w ramach innych postępowań (z zachowaniem procedur ochrony międzynarodowej) lub zgodzić się na dobrowolny powrót ze wsparciem oraz program reintegracyjny (AVRR).

Podstawowe cechy procedury oceny najlepszego interesu dziecka w celu znalezienia długoterminowego rozwiązania:

- ✓ Ma na celu zidentyfikowanie trwałego rozwiązania dla dziecka (z uwzględnieniem wszystkich opcji)
- ✓ Sformalizowana, indywidualna procedura z uwzględnieniem wszystkich aspektów sytuacji dziecka
- ✓ Niezależna i obiektywna – decydenci wolni od wszelkich konfliktów interesów w odniesieniu do praw dziecka
- ✓ Multidyscyplinarna (instytucje ochrony praw dzieci, przedstawiciele prawni, rodzice, opiekunowie czy inne osoby, jeśli to konieczne)
- ✓ Uwzględnia poglądy dziecka, które jest należycie wysłuchane na każdym etapie
- ✓ Informacja przyjazna dzieciom, doradztwo, wsparcie
- ✓ Pomoc prawna
- ✓ Wydawanie dokumentów identyfikacyjnych potwierdzających toczącą się procedurę (niepodejmowanie działań egzekucyjnych przeciwko dziecku i członkom rodziny) i dostęp do świadczeń
- ✓ Dyskusja i opracowanie planu bez względu na rodzaj wybranego długotrwałego rozwiązania
- ✓ Decyzja zawiera szczegółowe uzasadnienie, a przysługujące od niej odwołanie ma skutek zawieszający do czasu jego rozpatrzenia

Decyzja powinna skutkować podjęciem kroków koniecznych do wdrożenia ustalonego długoterminowego rozwiązania dla dziecka:

- ✓ Integracja w kraju pobytu lub reintegracja w innym kraju, stosowana zazwyczaj w przypadku łączenia rodzin.

Jeśli okaże się, że powrót leży w najlepszym interesie dziecka, powinien on zostać wdrożony poprzez dobrowolne opuszczenie kraju ze wsparciem reintegracyjnym w kraju docelowym. Podstawowe kroki na tym etapie obejmują:

- ✓ Wsparcie i doradztwo
- ✓ Harmonogram i inne aspekty powrotu ustalone za obopólną zgodą, jeśli to możliwe (z odpowiednią ilością czasu na przygotowanie i zapewnieniem nieprzerwanego dostępu do edukacji)
- ✓ Pomoc i współpraca ze stosownymi podmiotami w celu zapewnienia odpowiednich warunków powrotu jako długoterminowego rozwiązania będącego w najlepszym interesie dziecka.*

W przypadku kiedy powrót w uzgodnionym terminie dobrowolnego opuszczenia kraju nie nastąpi, aby dalsza procedura była prowadzona w najlepszym interesie dziecka, weryfikacja powinna uwzględniać:

- Dlaczego dobrowolne opuszczenie kraju w danym okresie nie doszło do skutku
- Wszelkie zmiany okoliczności, które leżały u podstaw decyzji o powrocie będącym w najlepszym interesie dziecka
- Poglądy dziecka i innych podmiotów
- Czy zachowane są podstawowe gwarancje, potrzebne do tego, by rozważyć wydalenie.

Jeśli decydenci uważają, że wydalenie to środek ostateczny, muszą być w stanie ocenić i zapewnić, że są dostępne zarówno podstawowe zabezpieczenia operacyjne, jak i określone warunki i pomoc podczas powrotu i reintegracji. Niektóre z podstawowych operacyjnych środków zabezpieczających:

- ✓ Informacja, przygotowanie, wsparcie i pomoc
- ✓ Niestosowanie detencji
- ✓ Niestosowanie przymusu bezpośredniego
- ✓ Nierozdzielanie rodziny.
- ✓ Inne zabezpieczenia.*

PRAKTYKI NARUSZAJĄCE PRAWA DZIECKA

Naruszenia praw dziecka w procedurze powrotowej występują często w całej Europie, jak wynika z raportów m.in. UNICEFu,⁸ IOM,⁹ Save the Children,¹⁰ ECRE¹¹ i PICUM.¹² Ostatnie zmiany w europejskiej polityce powrotów oznaczają zwiększone ryzyko takich pogwałceń.¹³

Proces decyzyjny

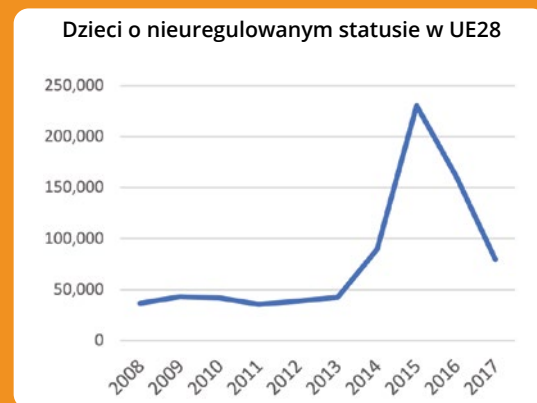
Procedury i praktyka wydawania decyzji o zobowiązaniu do powrotu lub nakazu opuszczenia terytorium lub nakazu wydalenia są różne w całej Europie.

Jakkolwiek, niemal stałą ich cechą jest brak pełnej oceny sytuacji danej osoby. Bywa, że danej osobie odmawia się wydania pozwolenia na pracę lub udzielenia ochrony międzynarodowej bez dokonania wcześniejszej oceny, czy za decyzją o opuszczeniu swojego kraju nie stoją kwestie łamania praw człowieka, czy inne praktyczne bariery, które uniemożliwią danej osobie powrót do kraju pochodzenia. Nie dokonuje się również takiej oceny przed wydaniem decyzji o wydaleniu z kraju. Taka osoba może mieć również inne możliwości uregulowania swojego statusu w ramach istniejących programów, o udział w których mogłaby się ubiegać.

Jakiej liczby dzieci ten problem dotyczy?

Nie ma wiarygodnych danych co do liczby dzieci o nieuregulowanym statusie w Europie. Niewiele również wiadomo na temat powrotów tych dzieci. Istnieją dane dotyczące liczby dzieci (poniżej 18 roku życia) o nieuregulowanym statusie w 28 krajach UE, które udało się wykryć (Eurostat).¹⁴

Państwa członkowskie dostarczają również danych dotyczących powrotów. Dane te są zbiorcze, tak więc nie sposób ocenić, jaka liczba dzieci dobrowolnie opuściła kraj i jaka została przymusowo wydalona.

To oznacza, że są wśród nich osoby co do których wydano decyzję o powrocie czy nakaz opuszczenia terytorium, podczas gdy istnieją przesłanki wynikające z praw człowieka, przemawiające za ich pozostaniem w kraju, w tym zasada non-refoulement, zasada zakazu tortur i innego poniżającego czy niehumanitarnego traktowania, prawo do życia prywatnego i rodzinnego itd.¹⁵ Powyższe prawa chronione są jedynie w ramach postępowania odwoławczego, w toku którego powinny zostać rozpatrzone przesłanki zaniechania wydalenia. Taki stan rzeczy stwarza istotne zagrożenie dla ich praw, jak i stanowi niepotrzebne obciążenie dla wymiaru sprawiedliwości. Takie działanie przynosi odwrotny efekt i przyczynia się do wzrostu liczby decyzji o wydaleniu, których wykonanie nie jest możliwe.

Taka sytuacja wpływa na dzieci nawet bardziej niż na dorosłych. Status dzieci zwykle zależy od statusu rodziców. Chociaż organy wydające decyzję zobligowane są do podjęcia decyzji będącej w jak najlepszym interesie dziecka, nie ma tak naprawdę procedur pozwalających na rzetelną ocenę, jaki wpływ na dziecko i jego prawa będzie miała ewentualna decyzja. Co więcej, w trakcie procedury udzielania międzynarodowej ochrony rodzinie, niewiele uwagi poświęca się indywidualnej ocenie sytuacji i zagrożeń dla dziecka.

To wszystko sprawia, że dzieci pozbawione są dostępu do rzetelnej procedury i ich jedynym ratunkiem są odwołania. Niektóre z dzieci mają prawo do przebywania w kraju pobytu lub mogłyby uregulować swój status,¹⁶ a mimo to otrzymują decyzję o wydaleniu z kraju co jest sprzeczne z przysługującymi im prawami.

Niewiele jest również możliwości przyznania dzieciom długoterminowego i bezpiecznego prawa pobytu zarówno kiedy mają poniżej 18 lat, jak i gdy są pełnoletni.

Doświadczenia z powrotów

Krzywdą, jaką tego rodzaju praktyki wyrządzają dzieciom jest oczywista. Nawet jeśli nie planuje się wydalenia, dzieci doświadczają ciągłego uczucia niepokoju i strachu przed zatrzymaniem i deportacją, czy rozdzieleniem rodziny poprzez areszt lub deportację jednego z rodziców, czy rodzeństwa. Zagrożenie wydaleniem ma

zły wpływ na zdrowie dziecka, jego dobrostan, dostęp do usług i stosunki z władzami, w tym formy i warunki opieki nad dziećmi, którym nie towarzyszą rodzice.

Wydalenie może być traumatycznym doświadczeniem dla dziecka. Często wiąże się z nocnym nalotem przez służby mundurowe, bardzo krótkim czasem na zabranie swoich rzeczy, w tym dokumentów związanych z edukacją dzieci i ich zdrowiem. Dzieci stają się świadkami przemocy, której doświadczają rodzice lub rodzeństwo. Często procedura wydalenia wiąże się z administracyjnym zatrzymaniem lub długim czasem oczekiwania w zamkniętych ośrodkach czy na lotniskach. Jeśli wydalenie ma miejsce w trakcie roku szkolnego, przerywa się dzieciom naukę.

Nawet kilka lat pobytu w jednym kraju ma duże znaczenie dla rozwoju dziecka i może mieć ogromny wpływ na dziecko i jego możliwości adaptacyjne i integracyjne w innym kraju. Często dziecko nie uważa kraju powrotu za swój kraj, a mimo to zmuszane jest do wyprowadzenia się z dala od domu, przyjaciół, szkoły i społeczności. Niektóre z dzieci nie mówią w języku kraju powrotu czy regionu, do którego są wysyłane. Niektórym dzieciom grozi dyskryminacja, prześladowanie, ograniczony dostęp do usług, w tym edukacji i służby zdrowia.

Niewiele z programów reintegracyjnych skupia się na społecznych, edukacyjnych i zdrowotnych potrzebach dzieci powracających i nie istnieje niezależny monitoring rezultatów takich programów. Istniejąca pomoc w reintegracji nie zawsze jest w praktyce dostępna, a dodatkowo w proponowanych systemach obserwujemy luki w zakresie: odpowiedniej informacji udzielanej dziecku, procedur poszukiwania rodziny, zakwaterowania dla rodzin oraz zapewnienia należytej opieki dla małoletnich bez opieki.

Tego rodzaju doświadczenia w dzieciństwie, mają znaczący wpływ na rozwój poznawczy, psychospołeczny i fizyczny dziecka, jak i jego perspektywy w zakresie kształcenia i zatrudnienia.

Własnymi słowami...

Okolo 4-5 nad ranem policja przyszła, by nas aresztować. Złamali mi dwa żebra. Jeden policjant trzymał moje ręce, drugi klęknął na mnie i mnie uderzył. – Dren

Przyszli o 2 w nocy. Walili w drzwi jak głośno się dało. Myślałam, że wyłamie drzwi. Nikt nie spytał, czy chcemy odejść. Ale nie przyszli tylko tej nocy, gdy nas deportowano, ale wiele razy. Urzędnicy ds. migracji pomylili nasze nazwiska z innymi rodzinami. – Edita

Wspomnienia cały czas powracają. Często śni mi się, że policja przychodzi do naszego domu, żeby nas zabrać. Za każdym razem, gdy o tym myślę, zaczynam płakać. A potem zaczynam myśleć o tym, żeby się zabić. Chciałabym otworzyć swoją głowę i wyrzucić te wszystkie wspomnienia i myśli. Ale to niemożliwe. – Marigona

Moim ojczystym językiem jest niemiecki, a moim domem jest Goppingen. Nie rozumiem, dlaczego się tu znalazłem. – Sedat

Powrót do Nigerii był bardzo traumatyczny, pogoda była nieprzyjazna, otoczenie takie dziwne i prawie nie mogę spać w nocy, cały czas czuję się chora. Dziękuję mojej mamie za to, że się mną cały czas opiekuje. Bardzo tęskniłam za moją szkołą i przyjaciółmi i mam nadzieję, że ich kiedyś zobaczę. – Empress

Cytaty zaczerpnięte z publikacji PICUM: 'Hear Our Voices' (2016) oraz UNICEFu: 'Silent Harm' (2012)

W bardzo niewielkim zakresie monitoruje się sytuacje rodzin po powrocie do kraju pochodzenia, czy kraju trzeciego. Wyniki badań przeprowadzonych przez UNICEF¹⁷ oraz organizację Save the Children¹⁸ wśród dzieci repatriowanych do Kosowa i Afganistanu pokazują, co następuje:

Dzieci repatriowane do Kosowa:

- Jedno na troje dzieci miało objawy zespołu stresu pourazowego (PTSD), 44% depresję kliniczną, 26% myśli samobójcze.
- Jedna na trzy rodziny wróciła do kraju w ciągu roku, ze względu na dyskryminację, problemy mieszkaniowe i zarobkowe.

Dzieci, które musiały wrócić do Afganistanu:

- Troje na czworo dzieci (w tym również te, które dobrowolnie zgodziły się wrócić) przyznało, że nie czuły się bezpiecznie w drodze powrotnej, w tym więcej niż połowa z nich opisała przypadki zastraszania lub przemocy.
- Prawie połowa z nich wracała do Afganistanu sama lub w towarzystwie policji.
- Jedynie troje dzieci otrzymało szczegółowy plan reintegracji.
- Trzy czwarte nie wykluczało kolejnej emigracji w następnym roku.
- Podczas gdy w Europie 45 z 53 dzieci uczęszczało do szkoły, po powrocie do Afganistanu tylko 16 z nich kontynuuje edukację. Trzy czwarte wskazuje na edukację jako na ich największą potrzebę.
- Prawie jedno na pięć dzieci przyznało, że od czasu powrotu próbowano nakłonić je do udziału w walkach, popełniania aktów przemocy lub przystąpienia do oddziałów zbrojnych.

PRAKTYKI GODNE UWAGI

W wielu krajach wdraża się lub pracuje się nad stworzeniem procedur szukania trwałych rozwiązań dla dzieci. Niektóre przykłady tych obiecujących procedur i praktyk są opisane w niniejszej sekcji.

Najnowsze dyrektywy unijne dotyczące migrujących dzieci podkreślają potrzebę stworzenia trwałych rozwiązań mających na celu dobro dziecka¹⁹

Komunikat Komisji Europejskiej w sprawie ochrony migrujących dzieci, kwiecień 2017:

„Trwałe rozwiązania są niezbędne do zapewnienia wszystkim dzieciom normalności i stabilności w perspektywie długoterminowej. Należy je wskazywać w oparciu o analizę wszystkich opcji, takich jak integracja w państwie członkowskim, powrót do kraju pochodzenia, przesiedlenie lub łączenie z członkami rodziny w państwie trzecim. Istotne jest, aby w każdym przypadku został określony nadrzędny interes dziecka.”

„W przypadkach, w których jest to w ich najlepszym interesie, dzieci powinny powrócić do ich kraju pochodzenia lub dołączyć do rodziny w innym kraju trzecim. Decyzje o powrocie dzieci do ich kraju pochodzenia muszą być zgodne z zasadą non-refoulement oraz najlepszym interesem dziecka, powinny być oparte na indywidualnej ocenie i być zgodne ze sprawiedliwymi i skutecznymi procedurami, które gwarantują dzieciom prawo do ochrony i niedyskryminacji.”

Konkluzje Rady Unii Europejskiej w sprawie ochrony migrujących dzieci, czerwiec 2017:

„(...)najlepszy interes dziecka musi być podstawowym motywem wszelkich czynności lub decyzji dotyczących dzieci oraz oceny przydatności wszystkich trwałych rozwiązań; przesiedlenia, integracji lub powrotu, w zależności od konkretnej sytuacji i potrzeb”.

Poradnik UE dotyczący powrotów, 27 września 2017 roku:

Poradnik dotyczący powrotów podkreśla znaczenie trwałych rozwiązań dla dzieci oraz zawiera rekomendacje dotyczące tego, w jaki sposób procedury mające na uwadze najlepszy interes dziecka powinny być przygotowywane i wdrażane w przypadku dzieci bez opieki. Podobnie, w wytycznych Komisji Europejskiej, opracowanych i konsultowanych z państwami członkowskimi i stronami zainteresowanymi, kładzie się nacisk na potrzebę usłyszenia głosu dzieci, na indywidualną ocenę sytuacji przeprowadzaną w sposób multidyscyplinarny oraz na zaangażowanie opiekunów dzieci i/lub kompetentnego organu ochrony dzieci (patrz str. 44-45).

Prawo niektórych krajów obejmuje konkretne środki zabezpieczające przed przymusowym powrotem dzieci, kiedy nie leży to w ich najlepszym interesie

Prawo UE wymaga, aby zasada najlepszego interesu dziecka była stosowana w całym procesie wydawania decyzji o powrocie oraz podczas wdrażania tej decyzji.²⁰ Zasada ta musi zostać przełożona na konkretne prawne środki zabezpieczające oraz procedury zapewniające, że powrót leży w najlepszym interesie dziecka. Są to jednak środki podjęte tylko przez niektóre kraje.

Połowa państw członkowskich UE²¹ oraz Norwegia dysponują prawnymi lub proceduralnymi przepisami, które wymagają oceny najlepszego interesu dziecka przed wydaniem decyzji o powrocie w przypadku dzieci bez opieki.²²

We Włoszech prawo przewiduje dla dzieci bez opieki²³, że decyzja o „wspomagany i dobrowolnym

powrocie” może zostać wydana przez sąd dla nieletnich, kiedy połączenie z rodziną w kraju pochodzenia dziecka lub w kraju trzecim leży w jego najlepszym interesie. Może to nastąpić po uprzednim wysłuchaniu opinii dziecka i opiekuna oraz wzięciu pod uwagę wyników społecznej oceny sytuacji rodzinnej w kraju pochodzenia lub w kraju trzecim oraz sytuacji dziecka we Włoszech.

Dzieci nie mogą zostać deportowane – co nie narusza ich prawa do bycia z rodzicami, jeśli zostali oni deportowani – z wyjątkiem przyczyn związanych z porządkiem publicznym i bezpieczeństwem państwowym.²⁴ W praktyce oznacza to, że niektóre rodziny nieposiadające dokumentów zostają deportowane, ale istnieją pewne prawne środki zabezpieczające.²⁵

Szwedzka Agencja Migracji oraz gminy współpracują razem, aby lepiej informować dzieci i wspierać je w przygotowaniach do powrotu

Od sierpnia 2017 roku do czerwca 2020 roku Szwedzka Agencja Migracji realizuje razem z niektórymi gminami projekt, który ma na celu uczynienie procesu powrotu dzieci bez opieki bardziej zrównoważonym poprzez ulepszenie informacji, koordynacji i szkolenia.²⁶

Podczas gdy niemal wszystkie dzieci bez opieki otrzymywały poprzednio status stałego rezydenta w Szwecji, rośnie liczba decyzji odmownych lub o przyznaniu statusu tymczasowego.

Projekt ten ma na celu skoordynowanie na poziomie gminy działań osób, które są zaangażowane opieką na dziećmi bez opieki, w tym także z opiekunami prawnymi. Pozwala to na budowanie wspólnej

platformy wiedzy na temat prawa, procedur, obowiązków i możliwych konsekwencji czynności różnych aktorów jak również na ocenę, co jest najlepszym interesem dziecka, poprzez szkolenia i gromadzenie zasobów wspierających opiekunów, w tym: edukację za pomocą Internetu, materiały pomocnicze, tutoriale oraz podręczniki dla profesjonalistów; platformy cyfrowe i konferencje.

Ma to na celu poprawę jakości informacji o procedurach dostępnych dla dzieci od najwcześniejszych etapów, jak również zachęcanie do wsparcia i przygotowania ewentualnej decyzji o powrocie i zbudowania przyszłości w kraju pochodzenia.

Procedura powrotowa rodzin w Wielkiej Brytanii zawiera szczegółowe i dokumentowane kroki- każdy z nich obejmuje konkretne środki zabezpieczające dzieci.

W związku ze zobowiązaniem się przez rząd brytyjski do wyeliminowania detencji dzieci w 2010 roku, opracowano nową procedurę powrotową rodzin.²⁷ Rodziny biorą udział w tym procesie po wyczerpaniu ścieżki odwoławczej lub kiedy chcą skorzystać z opcji dobrowolnego powrotu. W ramach tego procesu nie rozpatruje się ponownie decyzji nakazującej powrót, ma ona na celu zwiększenie liczby rodzin biorących udział w powrotach dobrowolnych lub we wspomaganych powrotach dobrowolnych (AVR), zapewnienie, że wszelkie działania egzekucyjne biorą pod uwagę dobro dzieci i jego szeroko rozumianej rodziny, lepsze przygotowanie rodzin do powrotu, i umożliwienie im wzięcia odpowiedzialności za własny powrót oraz doprowadzenie do rozpatrzenia ich sprawy przez sąd przed rozpoczęciem działań egzekucyjnych.

Omawiany proces składa się z trzech kroków:

- „wspomagany powrót”, gdzie rodzina otrzymuje pewne wsparcie w powrocie;
- „wymagany powrót”, gdzie zostają dla niej zarezerwowane bilety lotnicze i możliwy jest transport na lotnisko, ale nadal rodzina udaje się tam jako zwykli pasażerowie; oraz
- „zapewniony powrót”, gdzie cały proces jest odgórnie zorganizowany, rodzina jest eskortowana.

Wiele elementów procedury, zarówno w zakresie przepisów jak i praktyki, powinno zostać ulepszonych z punktu widzenia praw dziecka. Ponadto, istotnym problemem jest brak niezależnego doradztwa dla rodzin biorących udział we wspomaganych powrotach dobrowolnych. Istnieją jednak pewne aspekty procedury, które priorytetyzują najlepsze interesy dziecka, między innymi:

- Wdrożenie decyzji jest dokonywane przez specjalistyczny i fachowy zespół pracowników zajmujących się rodziną, współpracujących ściśle z funkcjonariuszami organów migracyjnych
- Preferowany jest „wspomagany powrót”, w ramach którego dostępna jest pomoc finansowa oraz wsparcie w organizowaniu podróży:
 - Kontakt z lekarzem rodzinnym – każdy członek rodziny wypełnia formularz medycznej zgody, po uzyskaniu jasnych informacji o tym, do czego zostaną wykorzystane udzielone przez niego informacje – aby możliwa była

odpowiedź na wszelkie potrzeby zdrowotne oraz zapewnienie odpowiedniego wsparcia.

- Dostarczenie informacji skierowanej dla dzieci, aby pomóc rodzicom wyjaśnić cały proces dzieciom, kontakt z dziećmi, jeśli uczestniczą w spotkaniach z pracownikiem zajmującym się rodziną.
- Jeśli proces przekształca się w „zapewniany powrót”:
 - Opracowywany jest indywidualny plan powrotu, który obejmuje na przykład to, w jaki sposób został uwzględniony najlepszy interes dziecka, jak zostaną zaspokojone potrzeby każdego członka rodziny, szczegóły na temat każdego etapu powrotu: od zatrzymania do przybycia na miejsce, w tym trasy i daty/godziny; uwagi operacyjne, w tym dotyczące rzeczy osobistych, bagażu, zwierząt domowych, oraz indywidualne plany interwencyjne.
 - Indywidualny plan powrotu jest konsultowany z Niezależnym Panelem ds. Powrotów Rodzinnych (IFRP), wraz z historią imigracyjną rodziny oraz innymi istotnymi informacjami (np. dotyczącymi szkoły, zdrowia lub opieki społecznej). IFRP składa się z doświadczonych profesjonalistów z rozmaitych środowisk, wliczając w to ekspertów od ochrony dzieci. Wydają oni zalecenia dla Home Office’u na temat tego, jak najlepiej chronić i promować dobrostan dzieci w każdej sprawie rodziny powracającej. W każdej akcji dotyczącej rodziny powinny być brane pod uwagę zalecenia IFRP. Przyjmuje się założenie, że zalecenie IFRP zostanie zaakceptowane, a każda sprawa rozpatrywana bez niego wymaga sprawozdania.
 - Jeśli to możliwe, rodzina jest eskortowana z miejsca zamieszkania. Jednakże w niektórych przypadkach nadal stosuje się zatrzymanie na okres do 72 godzin²⁸ bezpośrednio przed wyjazdem. Niedawne sprawozdanie z inspekcji aresztu rodzinnego w Ośrodku Deportacyjnym Tinsley House wykazało, iż aresztowanie, detencja i próba deportacji rodzin z Wielkiej Brytanii były krzywdzące dla dzieci i często nieskuteczne, bowiem 80% rodzin było następnie i tak zwolnionych z detencji wypuszczanych później.²⁹

PODSUMOWANIE

Procedury powrotów dzieci, zarówno w zakresie polityk i praktyki, pilnie wymagają szeregu środków wzmacniających ochronę praw dzieci. Rzetelna i dokonywana systematycznie procedura oceny najlepszego interesu dziecka – przeprowadzana możliwie najszybciej po jego identyfikacji i przed podjęciem decyzji o powrocie – jest kluczowa jeśli chodzi o udoskonalenie procedur decyzyjnych, poszanowanie zobowiązań wynikających z praw dziecka i lepsze wykorzystywanie zasobów państwowych.

Procedura zaprezentowana powyżej gwarantuje, że powroty wobec dzieci będą realizowane tylko wtedy,

gdy w ramach rzetelnej procedury zostanie ustalone, iż jest to trwałe rozwiązanie w ich najlepszym interesie. Procedura zawiera proceduralne i operacyjne gwarancje oraz wsparcie w celu zapewnienia, że decyzja o powrocie będzie wdrażana w najwłaściwszy sposób, tak aby sama realizacja powrotu w praktyce uwzględniła zasadę najlepszego interesu dziecka.

Kilka aspektów procedury zostało już wprowadzonych lub jest w fazie wprowadzania na szczeblu UE lub innych państw członkowskich, dostarczając w ten sposób solidnych podstaw do reformy zarówno polityk jak i praktyk krajowych.

Przypisy Końcowe

- 1 W niniejszych wytycznych użyta została poniższa terminologia, zgodna z Dyrektywą Powrotową (2008/115/WE): **Powrót**: szerokie pojęcie odwołujące się do polityki i procedur państwa związanych z powrotem i wydalaniem obcokrajowców, jak również do sytuacji, w której dana osoba lub rodzina decyduje się na powrót do swojego kraju pochodzenia lub miejsca stałego pobytu całkowicie dobrowolnie; **Dobrowolny powrót**: podporządkowanie się zobowiązaniu do opuszczenia terytorium na podstawie decyzji o zobowiązaniu do powrotu wydanej dla obywatela państwa trzeciego nieregularnie pozostającego na terenie UE. Jest to raczej zgodność z definicją w Dyrektywie Powrotowej aniżeli wskazanie, że wyjazd w takim przypadku jest całkowicie dobrowolny. Opisana procedura zawsze obejmuje wsparcie powrotowe i reintegracyjne, w najlepszym interesie dziecka; **Wydalenie**: wykonanie decyzji o zobowiązaniu do powrotu, czyli fizyczny przewóz osoby poza terytorium państwa członkowskiego. **Wytyczne odzwierciedlają minimalne standardy. W przypadku gdy krajowe normy zapewniają szersze gwarancje w zakresie prawa do pobytu i ochrony przed wydalaniem, pierwszeństwo mają owe normy.**
- 2 Trwale rozwiązania mogą obejmować osiedlenie i (dalszą) integrację w kraju aktualnego miejsca pobytu, powrót i reintegrację w kraju pochodzenia lub wyjazd, przeniesienie i integrację w kraju trzecim (zazwyczaj w celach łączenia rodzin). W rezultacie identyfikacja trwałego rozwiązania powinna być oparta na kompleksowym podejściu, po przejrzeniu rozważeniu różnorodnych możliwych opcji w celu określenia, która z nich w największym stopniu zabezpiecza najlepszy interes dziecka.
- 3 W poszczególnych przypadkach kraj pochodzenia może również oznaczać kraj stałego pobytu, który zasadniczo jest rozumiany jako kraj, w którym przemieszczony posiada status stałego mieszkańca i ma możliwość utrzymania się.
- 4 UNICEF, Biuro Praw Człowieka ONZ (OHCHR), IOM, Save the Children, PICUM, ECRE i Child Circle, *Guidance to respect children's rights in return policies and practices. Focus on the EU legal framework*, 2019.
- 5 UNICEF, Biuro Praw Człowieka ONZ (OHCHR), IOM, Save the Children, PICUM, ECRE i Child Circle.
- 6 Poszukiwanie członków rodziny powinno być dokonywane jedynie przez wykwalifikowane podmioty postępujące zgodnie z oceną najlepszego interesu dla upewnienia się, że przywrócenie kontaktu nie będzie sprzeczne z najlepszym interesem dziecka i że odbędzie się za świadomą zgodą dziecka (lub, w niektórych okolicznościach, osoby, której przysługuje władza rodzicielska). W przypadku namierzenia rodziny, aby zdecydować o tym, czy połączenie rodziny leży w najlepszym interesie dziecka, konieczne jest, aby podmioty chroniące dziecko oceniły, w miarę możliwości przy pomocy diagnozy rodzinnej, czy rodzina jest chętna i zdolna do przyjęcia dziecka i do zapewnienia odpowiedniej, natychmiastowej i długotrwałej opieki oraz żeby wzięły pod uwagę opinie dotyczące połączenia zarówno ze strony dziecka, jak i rodziny.
- 7 Save the Children, *From Europe to Afghanistan, experiences of child returnees*, 2018.
- 8 Zobacz na przykład: UNICEF *Children's rights in return policy and practice in Europe - A discussion paper on the return of unaccompanied and separated children to institutional reception or family*, 2015; Verena Knaus et. al (2012) *Silent Harm: A report assessing the situation of repatriated children's psycho-social health*, UNICEF Kosowo & Kosovo Health Foundation.
- 9 Zobacz np. IOM, *Addressing the Needs of Unaccompanied Minors (UAMs) in Greece*, 2015 lub IOM, *Egyptian Unaccompanied Migrant Children: A case study on irregular migration*, 2016.
- 10 Zobacz np. Save the Children, *From Europe to Afghanistan, experiences of child returnees*, 2018.
- 11 Zobacz np. ECRE i Save the Children, *Comparative Study on Practices in the Field of Return of Minors*, grudzień 2011 r.
- 12 Zobacz na przykład: PICUM, *Untold Stories: Immigration Detention and Deportation*, 2017; PICUM, *Hear our voices: Undocumented Children and Young People Share their Stories*, 2016; PICUM *Position paper on EU Return Directive*, kwiecień 2015 r.; PICUM, *Protecting undocumented children-Promising policies and practices from governments*, 2015.
- 13 Zobacz na przykład „*New European Union returns policies put children at risk*” wspólny komunikat prasowy UNICEF'u, IOM'u, Save the Children, PICUM'u, Kampanii na rzecz Zakończenia Aresztowań Dzieci i IDC'u w odpowiedzi na Komunikat Komisji Europejskiej dotyczący bardziej efektywnej polityki powrotowej – odnowiony plan działania, 2 marca 2017 r. (COM(2017) 200 final) i Zalecenie Komisji Europejskiej dotyczące zwiększenia efektywności powrotów, 7 marca 2017 r. (C(2017) 1600 final). Wiele środków zawartych w Zaleceniu zostało również uwzględnionych w Komisji Europejskiej), *propozycja nowelizacji Dyrektywy Powrotowej*, 12 września 2018 r. (COM(2018) 634 final).
- 14 Eurostat, Liczba obywateli państwa trzeciego, których pobyt został uznany za nielegalny– dane roczne (zaokrąglone) [migr_eipre] 01-05-2019, EU28, mniej niż 18 lat. Dane na szczeblu UE dotyczące migracji są regulowane przez Rozporządzenie 862/2007 o statystykach Wspólnoty na temat migracji i ochrony międzynarodowej z 11 lipca 2007 r. Rozporządzenie ten został niedawno to zostało niedawno skorygowane i przyjęte; uzgodniony tekst nie został jeszcze opublikowany w Dzienniku Urzędowym.
- 15 Zobacz przykłady pochodzące z Austrii, Finlandii, Holandii, Portugalii i Hiszpanii w OHCHR i DLA Piper, *Admission and stay based on human rights and humanitarian grounds: a mapping of national practice*, grudzień 2018 r.
- 16 PICUM, *Executive Summary of the Manual on regularisations for children, young people and families*, 2018.
- 17 Verena Knaus et. al, *Silent Harm: A report assessing the situation of repatriated children's psycho-social health*, UNICEF Kosowo we współpracy z Kosovo Health Foundation, marzec 2012 r. Zobacz także: Verena Knaus, *No Place to Call Home: Repatriation from Germany to Kosovo as seen and experienced by Roma, Ashkali and Egyptian children*, UNICEF Kosowo, sierpień 2011; Zevulun, D., Post, W. J., Zijlstra, A. E., Kalverboer, M. E., & Knorth, E. J. (2017), *Migrant and asylum-seeker children returned to Kosovo and Albania: Predictive factors for social-emotional wellbeing after return*, Journal of Ethnic and Migration Studies, 1-23.

- 18 Save the Children, *From Europe to Afghanistan, experiences of child returnees*, 2018.
- 19 Zobacz także *Plan Działania UE w zakresie małoletnich bez opieki* (2010-2014) i Dyrektywę przeciwko Handlowi Ludźmi UE.
- 20 W szczególności: Karta Praw Podstawowych UE (Art. 24), Dyrektywa Powrotowa UE (Art. 5 i 10).
- 21 Austria, Belgia, Czechy, Estonia, Hiszpania, Finlandia, Węgry, Łotwa, Litwa, Luksemburg, Niderlandy, Słowenia, Szwecja i Polska.
- 22 European Migration Network, *Approaches to Unaccompanied Minors Following Status Determination in the EU plus Norway*, 2018..
- 23 Ustawa w sprawie „Środków Ochrony dla Małoletnich bez Opieki” (ustawa 47/17).
- 24 Włoska Ustawa Imigracyjna (ustawa 286/98; art. 19 comma 2 (a)).
- 25 Od decyzji o deportacji osób pełnoletnich można się odwołać do sędziego pokoju, który jest najniższym organem sądowym we włoskiej hierarchii sądownictwa (Włoska Ustawa Imigracyjna (ustawa 286/98; art. 13). Powinien on rozważyć najlepszy interes dziecka. Jednakże, odwołania są często odrzucane, jeżeli nakaz opuszczenia terytorium został już wcześniej wydany, lecz nie został wykonany lub w przypadku przeszłości kryminalnej strony.
- 26 Aby uzyskać więcej informacji, zobacz: European Migration Network, *Approaches to Unaccompanied Minors Following Status Determination in the EU plus Norway*, 2018.
- 27 Aby uzyskać więcej informacji, zobacz Home Office, *Removals, Enforcement and detention General Instructions: Family returns process (FRP) Version 4.0*.
- 28 Za zgodą ministerialną proces ten może zostać przedłużony o maksymalnie 7 dni.
- 29 HM Chief Inspector of Prisons, *Report on an unannounced inspection of Family detention, Tinsley House Immigration Removal Centre*, kwiecień 2018 r.

Jest to wspólna publikacja Initiative for Children in Migration (Inicjatywa dla Migrujących Dzieci).
Więcej informacji można uzyskać na stronie: www.childreninmigration.eu

